

การสนทนากลุ่ม

ดร.โยธิน แสงดี*

แนวคิดและความเป็นมาของการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นวิธีการอันหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับจิตในและพฤติกรรมของมนุษย์รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ และยังทำให้ทราบถึงปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า คำถามในวงสนทนากลุ่มจะเป็นคำถามที่ถามถึงความรู้สึก ความตัดสินใจ การให้เหตุผล แรงจูงใจ หรือสภาวะภายในต่าง ๆ ของบุคคล ความประทับใจ ดังนี้ เป็นต้น การสนทนากลุ่มมีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวางของผู้เข้าร่วมสนทนากันเองและกับนักวิจัย การออกแบบสนทนากลุ่มกำหนดโดยนักวิจัยหรือผู้สนใจทำการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ แล้วเลือกสรรบุคคลที่คิดว่าสามารถให้คำตอบในเรื่องที่สนใจได้ตรงประเด็นที่สุดเข้าร่วมในการสนทนา

การสนทนากลุ่มมีวิวัฒนาการมาจากการนั่งสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion, Focused Interview) ของนักวิจัยในเชิงคุณภาพกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยทั่วไป ซึ่งแต่เดิมนั้นการที่นักวิจัยจะเข้าไปนั่งคุยสนทนากับกลุ่มประชากรที่ตนสนใจศึกษาต้องใช้เวลาเป็นแรมเดือนหรือแรมปีในการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยก่อน แล้วจึงค่อยแทรกคำถามไปที่ละนิดละหน่อย เมื่อสนิทสนมมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะสามารถไปนั่งคุยนั่งถามที่กลุ่มไหนหรือ ณ จุดใดก็ได้ในชุมชนยกตัวอย่างเช่น เมื่อสนิทสนมแล้วก็จะสามารถนั่งสนทนากับกลุ่มผู้หญิงที่นั่งซักผ้าเป็นกลุ่มที่ทำน้ำได้ นั่งสนทนากับกลุ่มผู้ชายที่ร้านกาแฟ หรือนั่งสนทนากับกลุ่มแม่บ้านที่นั่งเสวนากัน ณ ใต้ถุนบ้าน ดังนี้ก็ได้ การนั่งสนทนาในลักษณะดังกล่าวเป็นการพบปะกันโดยธรรมชาติเป็นกันเอง เพราะคุ้นเคยกันอยู่แล้ว ไม่มีการนัดแนะกันมาก่อน คนรวมกลุ่มกันเองอยู่แล้ว นักวิจัยจึงเดินเข้าไปทักทายพูดคุย ซักถาม แล้วก็หยอดคำถามที่สนใจศึกษาในระหว่างที่นั่งสนทนากันโดยที่ผู้ตอบหรือการโต้แย้งในกลุ่มนั้นก็ไม่ทราบว่าจะถูกถามคำถามหลักให้แล้ว เพราะสนิทกันจนเข้าใจซึ่งกันและกันแล้ว จึงพูดคุยได้ง่ายถามไถ่กันได้ง่าย ผู้ตอบไม่มีความรู้สึกว่าจะถูกซักถามปัญหา แต่คิดว่าเป็นการนั่งเสวนากันในเรื่องที่นักวิจัยอยากรู้นั้นมากกว่านั่นเอง

* อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

จากการนั่งสนทนากลุ่มย่อยเล็ก ๆ ดังกล่าวไว้ในตอนต้น กลุ่มนักวิจัยทางสังคมศาสตร์และนักวิจัยทางธุรกิจการตลาดก็พิจารณาว่า การที่จะรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพอันหมายถึงคำตอบที่เป็นเหตุเป็นผล การเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ อันประกอบด้วย ความรู้สึกเล็ก ๆ บางประการที่เกี่ยวกับอารมณ์ (emotion) หรือกระบวนการอันซับซ้อนเกี่ยวกับการเข้าใจ (evaluation) และการตัดสินใจ (decision) ซึ่งสิ่งเหล่านี้การรวบรวมข้อมูลดังกล่าวนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เวลาในการศึกษามาก เพราะต้องใช้เวลาไปกับการเข้าไปทำความรู้จักกับชุมชนและกลุ่มคนก่อน หลังจากนั้นจึงทำการซักถามและเจาะประเด็นข้อมูลซึ่งใช้เวลามาก สั้นเปลืองงบประมาณและบางครั้งอาจจะไม่ค้นพบคำตอบที่ต้องการเลย เพราะกลุ่มคนที่เข้าไปศึกษาในหมู่บ้านนั้นอาจจะไม่มีเลยก็ได้ ดังนั้นจึงได้คิดวิธีการรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพขึ้นมาอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นการนำรูปแบบของการนั่งสนทนากันแบบธรรมชาติมาปรับใช้นั่นเอง เพียงแต่กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (สมาชิกกลุ่มสนทนา) ให้มีหลักเกณฑ์ในการเลือกเข้ากลุ่มมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่จะนั่งสนทนากับใครก็ได้ตั้งแต่ก่อนแต่มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ว่าถ้าสนใจจะศึกษาเรื่องนี้ควรจะถามคนกลุ่มไหน สนทนากลุ่มกับใครจึงจะได้คำตอบ และทราบข้อเท็จจริง ได้เหตุผลเป็นคำตอบมากที่สุด

ความหมายของการจัดการสนทนากลุ่ม

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การรวบรวมข้อมูลแบบการจัดสนทนากลุ่ม หรือ Focus Group Discussion เกิดขึ้นจากการจัดให้มีการนั่งสนทนากันระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มคนที่เป็นผู้รู้ (Key informants) ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ หรือคุณลักษณะภูมิหลังต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกันที่สุดและคาดว่าเป็นกลุ่มที่สามารถตอบประเด็นคำถามที่นักวิจัยสนใจศึกษาได้ดีที่สุด สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้คำตอบที่เป็นเหตุผลที่ดีที่สุดและอาจกล่าวได้อีกว่า สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มจะต้องมีลักษณะต่าง ๆ ใกล้เคียงกันมากที่สุด (Homogenous) นั่นเอง

เราอาจจะให้ความหมายของคำว่าจัดสนทนากลุ่มไว้ดังนี้คือ การรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูล (Key informants) เป็นกลุ่มซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้จะได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็น และสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด

จากข้อเขียนตอนต้น การนั่งสนทนากันแบบธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า Small Group Discussion นั้นส่วนมากจะเป็นการนั่งคุยกันระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอีก 3 – 4 คน หรือน้อยกว่านี้ แต่การสนทนากลุ่มแบบ Focus Group Discussion นี้ ได้นำวิวัฒนาการของการนั่งสนทนากลุ่มย่อยนี้มาใช้ และได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าผู้ที่จะเข้าร่วมกลุ่มนั้นจะต้องมีลักษณะคล้าย ๆ กันในหลาย ๆ ด้าน

(Homogenous) นอกจากนี้กลุ่มสนทนาก็ต้องมากกว่า 3-4 คน ทั้งนี้เพราะว่ากลุ่มที่นักวิจัยจะทำการสนทนาเพื่อรวบรวมข้อมูลนี้ ไม่ใช่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ แต่เป็นการรวมกลุ่มให้เกิดขึ้นแล้วทำบรรยากาศในวงสนทนากลุ่มให้เป็นธรรมชาติและสร้างสรรค์ให้เกิดการเสวนากันในลักษณะที่เป็น การพูดคุยกัน แสดงความคิดเห็นและการโต้แย้ง ดังนั้น ถ้าสมาชิกกลุ่มเพียง 3-4 คน ก็จะไม่เกิดการโต้แย้งหรือการแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร เพราะสมาชิกกลุ่มน้อยเกินไปประกอบกับเป็นการจัดตั้งกลุ่ม นักวิจัยและสมาชิกกลุ่มยังไม่คุ้นเคยกัน การโต้แย้งหรือการเสนอแนวคิดต่าง ๆ ก็อาจจะเกิดขึ้นได้น้อย ดังนั้น กลุ่มนักคิดทางวิจัยธุรกิจการตลาดและนักวิจัยทางสังคม-ศาสตร์ที่นำวิธีการสนทนากลุ่มย่อยมาใช้จึงนำหลักการของนักจิตวิทยาสังคมและนักจิตวิทยาคลินิกที่ใช้ในการทดลองศึกษาการโต้แย้งของคนเป็นกลุ่มว่ากลุ่มคนที่มีขนาดระหว่าง 7-8 คนนี้เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะการตอบโต้และโต้แย้งกันดีที่สุดเป็นขนาดกลุ่มที่ก่อให้เกิดการสนทนาที่มีลักษณะเปิดกว้างที่จะให้ผู้ร่วมสนทนาทุกคนไม่อายและแต่ละคนจะวิพากษ์วิจารณ์ได้ดีที่สุด เป็นกลุ่มคนกำลังเหมาะในการจุดประเด็นซักถาม

ดังนั้นกลุ่มของวงสนทนาจึงประกอบด้วยผู้เข้าร่วมสนทนา 7-8 คน ซึ่งนับว่าเป็นขนาดที่กำลังเหมาะที่จะก่อให้เกิดการถกประเด็นปัญหา และการเสวนา ถ้าหากกลุ่มมีขนาดใหญ่กว่านี้เป็น 9-12 คน ก็จะมีลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่ และในวงสนทนาอาจจะมีการแบ่งกลุ่มย่อยหันหน้าเข้าสนทนากันเอง ซึ่งจะลำบากในการนั่งสนทนาเป็นกลุ่ม และยากต่อการสรุปประเด็นปัญหา หรือวิเคราะห์ข้อมูล

ดังนั้นการจัดสนทนากลุ่มจึงเกิดขึ้นจากสมมติฐานที่เราเชื่อว่า เราจะรู้ถึงปฏิกิริยาโต้ตอบของคนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยการกระตุ้นให้คนหันมาสนใจในสิ่งเดียวกันและมาแสดงความคิดเห็นร่วมกันซึ่งอยู่ในลักษณะการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group dynamics) และนักวิจัยก็จะสังเกตพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มที่ศึกษา ตลอดจนบันทึกการโต้ตอบกันภายในกลุ่มด้วยการบันทึกเทปหรือการจดบันทึกเอาไว้เพื่อการวิเคราะห์ต่อไปนั่นเอง

จากข้อเขียนตอนต้น ท่านได้เข้าใจถึงรูปแบบและความหมายของการจัดสนทนากลุ่มแล้วจะสามารถจำแนกได้ว่าในวงสนทนากลุ่มจะมีผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาคือ สมาชิกที่นักวิจัยเชิญเข้าร่วมสนทนาและนักวิจัยซึ่งจะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้คอยซักถามประเด็นปัญหานั้นเอง ในที่นี้จะขอเรียกว่าพิธีกร (Moderator) ซึ่งพิธีกรนี้จะเป็นผู้ที่คอยซักถามและจุดประเด็นการสนทนาในกลุ่มตลอดไปจนจบการสนทนาตามแนวคำถามของการจัดสนทนากลุ่มที่เตรียมไว้

จากการทำวิจัยในเชิงคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (Indepth Interview) หรือการสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion, Group Interviews, Group Discussion) หรือ แม้แต่การเข้าร่วมและการสังเกต (Participation and Observation) นักวิจัยจะต้องจัดเตรียมแนวคำถามเอาไว้เป็นคู่มือหรือแนวคำถามในการถามกันลึ้ม และเป็นการเรียบเรียงคำถามให้เป็นข้อคำถามที่ต่อเนื่อง

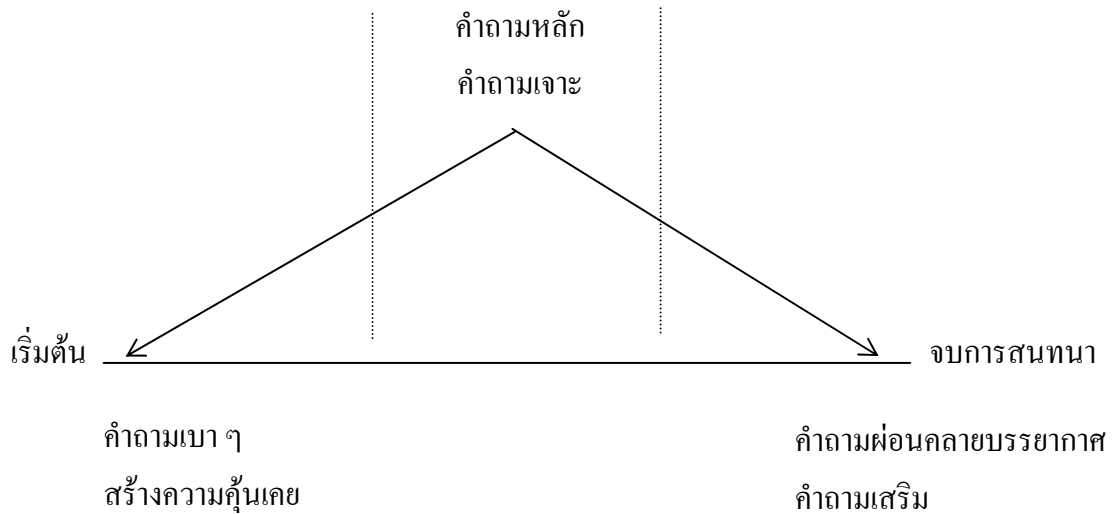
ง่ายต่อการถาม การวิเคราะห์ เช่น อาจจะเขียนไว้ในไดอารี่ แผ่นกระดาษ หรืออาจจะท่องจำไว้ในสมองจนขึ้นใจ ทำนองเดียวกันสำหรับการจัดสนทนากลุ่ม นักวิจัยจำเป็นต้องทำแนวคำถามเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสนทนา จะช่วยให้การสนทนาคำเนินไปได้ราบรื่น ไม่วกวน และถามประเด็นปัญหาให้อยู่ในกรอบของการวิจัย ไม่สะเปะสะปะ

วิธีการสร้างแนวคำถามและการกำหนดประเด็นปัญหา ดังกล่าวแล้วตอนต้นว่า การจัดสนทนากลุ่มก็คือ การนั่งสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้คำตอบแก่นักวิจัยได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด ดังนั้น ในการเขียนแนวคำถามและการกำหนดตัวแปร แนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็นำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อไปจำแนกเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นคำถามย่อย ๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่า คำถามแต่ละคำถามต้องตั้งสมมติฐานย่อย ๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อที่จะให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง

การเรียงแนวคำถามในการจัดสนทนากลุ่ม ควรจะมีการเรียงคำถามจากคำถามที่เบา ๆ ง่ายต่อการเข้าใจ และสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนาแล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลักหรือคำถามประเด็นหลักของการศึกษาแล้วจึงไปจบลงที่คำถามเบา ๆ อีกครั้งหนึ่งเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนาเพราะจะเป็นการผ่อนคลายความคิดและสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองในวงสนทนามากยิ่งขึ้น

ลักษณะการเรียงคำถาม

ในวงสนทนากลุ่มการที่ผู้ร่วมสนทนา มีปฏิริยาโต้ตอบกันในระหว่างสนทนาจะเป็นสิ่งเร้าให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นในแต่ละประเด็น ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ จึงทำให้นักวิจัยสามารถหยั่งรู้ถึงสาเหตุเบื้องหลังพฤติกรรมต่าง ๆ โดยผู้ร่วมสนทนาไม่รู้ตัว สิ่งที่ได้มานั้นเป็นสิ่งที่หาได้ ด้วยวิธีการใช้แบบสำรวจข้อมูล เพราะในวงสนทนากลุ่มนักวิจัยจะต้องคอยวิเคราะห์สถานการณ์และข้อมูลในกลุ่มบุคคลที่ถูกกระตุ้นนั้นด้วย แล้วสร้างประเด็นคำถามใหม่ ๆ ย้อนกลับต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้คำตอบที่ดีมีเหตุผลชัดเจนและละเอียดมากที่สุด

องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม

1. สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวข้อเรื่องนี้อาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจศึกษานั้นเอง
2. กำหนดตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนาซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้น ก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นเองวัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดตัวแปรออกมาแล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ
3. แนวทางในการสนทนากลุ่มได้จากการนำตัวแปรที่กำหนดไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อย่อย จัดลำดับผูกเป็นเรื่องราวสนทนาให้เป็นขั้นตอน และสละสลวยเป็นลำดับความคิด (ดังกล่าวไว้บ้างแล้วในตอนต้น ๆ)
4. แบบคัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาเป็นแนวทางในการคัดเลือกสมาชิกเพื่อเข้าร่วมในกลุ่มสนทนาที่ถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาครั้งนี้ ตรงวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุดแบบคัดเลือกนี้อาจจะทำได้เป็นแบบสอบถามย่อย ๆ หรือเป็นตารางคัดเลือกก็ได้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ของผู้วิจัยจะกำหนด และจะต้องมีแบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งเก็บไว้ด้วยเพราะบางครั้งอาจจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์อีกต่อไปด้วย
5. บุคลากรในการจัดสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มแต่ละครั้งควรจะประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้ คือ
 - ก. พิธีกร (Moderator) เป็นผู้นำและกำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นตามแนวทางของ

หัวข้อการศึกษา ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนละเอียดที่สุดในเวลาที่กำหนด พิธีกรจะต้องเป็นผู้รู้จักปัญหา รู้จัก ทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี พิธีกรจะต้องชักจูงให้ สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่า มีความคิดเห็น หรือมีทัศนคติ อย่างไร พิธีกรจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือความสนใจมาตั้งเป็นสมมติฐานตลอดเวลาและจะต้องทดสอบ สมมติฐานเล็ก ๆ เหล่านั้น โดยการถามปัญหาที่จะนำไปสู่การอธิบายที่ชัดเจน ซึ่งสมมติฐานนี้เป็น สมมติฐานย่อย ซึ่งต่างจากสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรก ควบคุมไปกับจุดประสงค์ของการวิจัย ในการ นั่งสนทนากัน พิธีกรจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายาม หาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้รับมาก่อน พิธีกรที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการ ตั้งสมมติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐาน ย่อย ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้ดำเนินการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสมและตรงกับจุดมุ่งหมาย ช่วยให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวไม่สะเปะสะปะ

ข. ผู้จัดบันทึกคำสนทนา เป็นผู้ที่คอยจดบันทึกคำสนทนาจะทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะจดบันทึก ตลอดจนการจดอาจปฏิกิริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มด้วย เพราะการนั่งเฉย ๆ แต่แวตาท่าทาง อาจจะแสดงถึงคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบด้วย ผู้จัดบันทึก คำสนทนาต้องจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จัดบันทึกนี้จะสามารถอ่านสรุปเป็นข้อสรุปของ การสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งได้ แล้วก็สามารถนำไปประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วยเพื่อที่จะทำให้ ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงใครบ้างที่ตอบ หรือโต้แย้งกันอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนา นั้นนอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่างคือ คอยสะกิด เตือน หรือบอกพิธีกรในกรณีที่พิธีกร ลืมถามคำถามหรือข้ามคำถาม และสิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้จัดบันทึกคำสนทนาเมื่อเริ่มการสนทนา จะต้องเขียนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้พิธีกรด้วยเพราะจะช่วยพิธีกรทราบว่าในกลุ่มมีใครบ้าง ชื่ออะไร และอีกหนึ่งแผ่นก็เขียนไว้ให้ตนเอง จะได้ทราบว่าใครนั่งตรงไหน จะช่วยให้จัดบันทึกง่ายขึ้น

ค. เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป และผู้คอยกันผู้ที่เข้าร่วมวงในกลุ่มโดยไม่ได้รับเชิญเป็นบุคคล ที่คอยเฝ้าอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสนทนา มีหน้าที่คือ คอยบริการน้ำดื่ม ขนม เปลี่ยนเทป ตลอดจนการคอยกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในวงสนทนาเข้าไปเสนอความคิดในกลุ่มหรือ เข้าไปรบกวนสมาชิกในกลุ่ม

6. อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล คือ เทปบันทึกเสียง เพราะในวงการสนทนานั้น ตลอดการดำเนินกลุ่มสนทนาจะมีการถกประเด็นปัญหา การโต้แย้ง เป็นกระแสดความคิดสวนกันไปสวนกันมา หลายเสียง หลายความคิด ดังนั้น จึงต้อง บันทึกเสียงเอาไว้เพราะคำตอบที่เป็นกระแสโต้แย้งหรือการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล สิ่งนี้แหละเป็น หัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูล

ที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผล รายละเอียด และข้อคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดจากการถกแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหานั้นมาก ๆ มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความเห็นกันมาก ๆ นั่นคือจุดละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเองและการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปถึงเหตุผลที่ถกโต้แย้งหรือเสนอคำตอบความเห็นนี้ด้วย จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลได้คำตอบที่ดีที่สุดละเอียดที่สุด ในการจัดสนทนากลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมล้ำกันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด (ป้องกันเอาไว้) นอกจากนี้ก็กันหายและแบ่งกันฟังในกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคนนอกเหนือจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว ก็จะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลด้วยสำหรับผู้จดบันทึกคำสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่น ๆ อีก เช่น ถ่านไฟฉาย เทปเปล่า ดินสอ ปากกา ยางลบ ฯลฯ

7. อุปกรณ์เสริมการสนทนากลุ่ม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้การสนทนาดำเนินไปด้วยบรรยากาศราบรื่นและดูเป็นธรรมชาติไม่เคร่งเครียด สร้างบรรยากาศให้เป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” อุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม บุหรี่ ของขบเคี้ยวเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือ อาจจะเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

8. สถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน ศึกษาที่ไหนก็จัดกลุ่มที่นั่น ให้สะดวกแก่สมาชิกกลุ่มที่สุด ให้เงียบ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ไม่มีมดคอยมากัด ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี ดังนี้ เป็นต้น

9. ของกำนัล ของที่ระลึก มอบไว้ก่อนจากกัน ให้ไว้แก่สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งของเขามาร่วมสนทนากับเรา มิใช่เป็นค่าจ้าง แต่มอบให้รำลึกถึงกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาคู่กันเมื่อโอกาสหนึ่ง

10. ระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่มพิธีกรควรใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมงกับ 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก เช่น เริ่มเวลาเช้า 9.00 น. ควรจะจบสิ้นในเวลา 11.30 น. เป็นต้น รวมระยะเวลาตั้งแต่ต้อนรับสมาชิกกลุ่มจนจบการสนทนากลุ่มประมาณ 2 ชั่วโมงกับ 30 นาทีพอดี เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้สมาชิกจะล้าคำตอบที่จะได้ตอนท้ายเป็นคำตอบที่ผู้ตอบ ตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง พิธีกรควรใช้คำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันก่อนประมาณ 10 – 15 นาที แล้วจึงเริ่มถามคำถามหลักในแนวทางการสนทนาที่จัดเตรียมไว้

การดำเนินการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้วก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้คือพิธีกรแนะนำตนเองและทีมงาน อันประกอบด้วย ตัวพิธีกร ผู้จดบันทึก และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้

สังเกตการณ์ (Observer) ก็แนะนำด้วย แล้วอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการมาทำการสนทนาวัตถุประสงค์ของการศึกษา และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดการถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีผู้คอยจดบันทึกคำสนทนาด้วยแล้วจึงเริ่มเกริ่นนำด้วยคำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนา หลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกับเราดีแล้วก็เริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้ ชักใช้ไล่เลียงคำถาม โดยการทิ้งช่วงให้มีการถกประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่ม ผู้เข้าร่วมวงสนทนากับกันเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าชักคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามคนเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าชักรายตัว เว้นแต่จำเป็นเพราะคำตอบเนื่องให้ไล่ชกรายละเอียดเชิงเหตุผลออกมาให้ได้

ในการนั่งสนทนากัน ไม่ว่าจะจัดกันกี่ครั้งก็กลุ่มก็มักจะพบกับคนที่พูดมากที่สุด และคนที่พูดน้อยที่สุดหรือไม่ค่อยพูดเอาเสียเลย ดังนั้น พิธีกรจะต้องคอยควบคุมเกมให้ดี พยายามอย่าให้เกิดการข่มทางความคิด หรือชักนำผู้อื่นให้เห็นคล้อยตามกับผู้ที่พูดเก่ง (Dominate) และพยายามสร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดได้แสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้

พิธีกรจะต้องเป็นผู้ที่ช่างคุยช่างซักสักหน่อย เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการพูดคุย มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำ ๆ ละเอียดย และต้องมีการพูดแทรกตลกด้วยจะช่วยให้บรรยากาศการสนทนากลุ่มสนุกไม่เหนื่อยล้า

ประเภทของการจัดสนทนากลุ่มเพื่อใช้ศึกษาในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

1. ใช้เพื่อสร้างให้เกิดสมมติฐานใหม่ ๆ
2. ใช้เพื่อสำรวจความคิดเห็น ทศนคติของประชากรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่สนใจจะศึกษา
3. ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่
4. ใช้ในการประเมินผลการวิจัยทางธุรกิจ
5. ใช้ในการทดสอบแบบสอบถาม และเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน
6. ใช้เพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือหรือไม่แน่ชัดในการวิจัยเชิงปริมาณนำคำตอบ

จากการสนทนากลุ่มไปอธิบายเสริม

7. ใช้ประโยชน์ในการทำ Pilot Study ศึกษาบางเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการทำ

Case Study ต่อไป

ข้อดีของการจัดสนทนากลุ่ม

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างนักวิจัยกับผู้รู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คนที่เป็นกลุ่ม ดังนั้นจึงก่อให้เกิดการเสวนาในเรื่องที่สนใจไม่มีการปิดบัง เพราะกลุ่มใหญ่มีการแสดงความคิดเห็น ถ้าประเด็นต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนเพียงพอก็สามารถซักถามต่อไปได้เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนที่สุดที่สุดในกลุ่ม คำตอบที่ได้จากการถกประเด็นปัญหาซึ่งกันและกันถือว่าเป็นการถกกรองซึ่งแนวความคิดและเหตุผลแล้วไม่มีการตีประเด็นปัญหาผิดไปเป็นอย่างอื่น
2. การสนทนากลุ่ม จะเป็นการสร้างบรรยากาศเสวนาให้เป็นกันเองระหว่างผู้นำการสนทนากับสมาชิกกลุ่มสนทนาหลาย ๆ คนพร้อมกันจึงลดภาวะการเขินอายออกไป สมาชิกกลุ่มกล้าคุย กล้าแสดงความคิดเห็นเป็นเพราะมีพวกที่ลักษณะคล้าย ๆ กันอยู่ด้วยกันข่มไม่อาย-เขินในการตอบคำถามหรือโต้แย้งและไม่เกรงว่าจะบันทึกไปทำอะไรเพราะเป็นคำตอบของคนหลายคนในเวลาเดียวกัน
3. การใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ถ้านักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาเอง แม้ว่าแนวคำถามจะไม่ละเอียดนักหรือยังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาดีเท่าที่ควร แต่เมื่อดำเนินการสนทนาไปแล้วนักวิจัยก็สามารถสร้างแนวคำถามขึ้นมาได้โดยการตั้งคำถามต่อจากคำตอบที่สมาชิกกลุ่มตอบมา หรือวิพากษ์คำถามนั้น โดยการใช้โต้แย้ง ซึ่งวิธีการดังนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษายิ่งขึ้น
4. คำตอบจากการสนทนากลุ่มก็มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลคล้าย ๆ กับการรวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เหมือนกัน ซึ่งใช้ประโยชน์เสริมในการอธิบายข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณหรือใช้ก่อนการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ คือนำไปใช้เป็นการหาคำตอบมาเป็นแนวทางในการร่างแบบสอบถามและตั้งคำถาม นอกจากนี้ก็เป็นประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเหตุผลสำหรับการวิจัยแบบศึกษาในเฉพาะกรณี (Case Study) หรือเจาะข้อมูลเป็นแนวทางในการสำรวจข้อมูลใหญ่ต่อไป คือ การใช้เป็น Pilot Study ไปก่อน นั่นเอง
5. ประหยัดเวลา และงบประมาณของนักวิจัยในการศึกษาเรื่องเดียวกันจากประชากรบางกลุ่มและในชุมชนบางแห่ง เพราะแทนที่จะต้องเสียเวลาไปนั่งสังเกตการณ์ และเข้าร่วมทำความสนทนสนมเป็นเดือน เป็นปีกว่าจะเจาะข้อมูลได้ เพียงแต่ใช้การสนทนากลุ่มและวางรูปประเด็นคำถามให้เหมาะสมพิจารณากลุ่มเจาะ (Focused Group) ให้ตรงวัตถุประสงค์ของการวิจัยก็จะได้คำตอบเท่ากับการเสียเวลานั่งสังเกตหรือทำความสนทนสนมเป็นปีเป็นเดือนทีเดียว
6. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ้งซึ่งสามารถตอบคำถามประเภททำไมและอย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้
7. การสนทนากลุ่มจะช่วยบ่งชี้อิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมนั้นได้

เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน ผลการสนทนากลุ่มเล็กอาจใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มใหญ่ได้ (บางเรื่อง บางชุมชน) และผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะให้ภาพของลักษณะสังคมมิใช่ภาพเฉพาะรายบุคคล

8. สภาพของการสนทนากลุ่มช่วยให้เกิดข้อมูลที่เป็นจริงและครบถ้วน เพราะสภาพของกลุ่มเกิดจากการเลือกสรรคนที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเองยอมเปิดเผยพฤติกรรมมากกว่าการสัมภาษณ์เฉยๆนั่นเอง

ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของการวิจัยยังคลุมเครือไม่ชัดเจน ก็ยากต่อการกำหนดตัวแปรและการสร้างแนวคำถาม การสนทนากลุ่มก็จะสะเปะสะปะ และได้คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่อยากจะรู้จริงๆ
2. การสร้างแนวคำถาม จะต้องเรียบเรียงแนวคำถามให้ดีไม่วกวน และจะต้องมีการทดสอบ (Pretest) แนวคำถามเสมอก่อนที่จะใช้จริง จะทดสอบโดยการจัดกลุ่มสนทนาหรือการทำการสนทนาแบบเจาะลึกก็ได้เพราะถ้าวางรูปแบบคำถามไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่องกันแล้วจะทำให้การถามวกวนคนถามก็เขินคนร่วมกลุ่มสนทนาถึงงั้น ไม่ทราบว่ากำลังคุยอะไรกันแน่
3. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนาจะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกัน (Homogenous) ไม่ข้ามซึ่งกันและกัน นอกจากนี้จะต้องไม่นำคนที่ป็นศัตรูกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน จะทำให้บรรยากาศกลุ่มเสียเพราะทั้งสองฝ่ายจะคอยแต่ข่มหรือแก่งแย่งคำตอบซึ่งกันและกันหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจนั่งเงียบขรึมไปเลยก็ได้
4. คำตอบในวงสนทนาบางคำตอบอาจจะไม่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพราะผู้เข้าร่วมวงสนทนาคิดว่าสิ่งที่ต้องตอบไปนั้น นักวิจัยเอง รู้ดีอยู่แล้ว เกรงว่าตอบไปแล้วจะเป็นการ “เอามะพร้าวไปขายสวน” นักวิจัยก็เลยไม่ได้คำตอบที่ต้องการ หรืออีกประเด็นหนึ่งถ้าพฤติกรรมหรือความคิดเห็นหรือทัศนคติในเรื่องซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชนอาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในวงสนทนากลุ่มต้องใช้วิธีการนั่งสนทนาแบบตัวต่อตัวนอกวงสนทนากลุ่มแทนจึงจะได้คำตอบเปิดเผยออกมา
5. เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมหรือคำตอบในบางประเด็นคำถามที่สมาชิกกลุ่มคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาและเคยชินอยู่แล้ว บางทีสมาชิกกลุ่มนึกไม่ถึง ลืมหยิบยกมาตอบทำให้นักวิจัยไม่ได้คำตอบในคำถามประเด็นดังกล่าว
6. ถ้าพิธีกรไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ดำเนินการสนทนาที่ดี เตรียมตัวไม่พร้อม นั่งคุมเกมสนทนาไม่ได้นานก็จะทำให้วงสนทนาดำเนินไปได้ไม่ราบรื่น อาจจะทำให้รูปกลุ่มเสียไปเลยก็ได้
7. การสนทนากลุ่มทำได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น มิใช่จะทำให้การศึกษาได้ทุกเรื่อง ดังนั้นนักวิจัย

จะต้องพิจารณาว่า เรื่องใดควรจะใช้การสนทนากลุ่ม ถ้าใช้การสนทนากลุ่มจะคุ้มกันหรือไม่ จะได้คำตอบมากมายพอกับการวิเคราะห์และตีความไหม นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงกลุ่ม พื้นที่ตัวอย่าง และจำนวนของกลุ่มที่จะจัดด้วยว่า เรื่องแต่ละเรื่องนั้นจะจัดกี่กลุ่ม มีกลุ่มเปรียบเทียบหรือไม่อย่างไร ดังนี้ เป็นต้น

8. การสนทนากลุ่มเป็นการนั่งถกประเด็นปัญหากันในวงสนทนาของผู้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในทาง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร อาชีพ ฯลฯ ตลอดจนภูมิหลังต่าง ๆ ดังนั้น ในบางเรื่องหรือบางหัวข้อของการสนทนา พิธีกรอาจจะต้องเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย อยู่กับความเหมาะสมของเรื่องและของกลุ่ม เช่น เรื่องเกี่ยวกับสตรี พิธีกรก็ควรจะเป็นสตรี จะได้ไม่ต้องอายกัน ดังเช่นการจัดสนทนากลุ่มเกี่ยวกับเรื่องการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดครั้งนี้ เป็นต้น แต่บางเรื่องจะเป็นผู้หญิงถามผู้ชาย หรือผู้ชายถามผู้หญิงก็ได้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำการศึกษา

9. ภาษาในการพูดคุยกันนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังนั้น พิธีกรควรจะพูดภาษาของสมาชิกในกลุ่มสนทนาหรือในพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพราะจะเป็นการง่ายต่อการสื่อความหมาย การถาม การสร้างบรรยากาศ ตลอดจนการควบคุมเกมให้เป็นกันเอง พิจารณาถึงรูปแบบกลุ่มที่ใช้ภาษาเดียวกันจะเหมือนกับการนั่งสูบบุหรี่ กินขนมคุยกันไปเรื่อย ๆ เกิดบรรยากาศเป็นกันเอง ไม่ตึงเครียด หรือเคร่งขรึมจนเกินไป

10. เทปบันทึกข้อมูลถ้าไม่พร้อมหรือสภาพไม่เหมาะต่อการบันทึกถ้าใช้ในการบันทึกข้อมูลแล้วเสียบันทึกไม่ติด จะทำให้เสียข้อมูลไปเลย การจัดกลุ่มเก่าขึ้นมาอีกครั้งจะทำให้สมาชิกกลุ่มแข็งและไม่ค่อยจะขบขัน เพราะทำให้เสียเวลาช้าสอง ดังนั้น ก่อนดำเนินการสนทนากลุ่มจะต้องตรวจดูอุปกรณ์สนามทุกอย่างให้เรียบร้อยเทปเปล่าต้องมีให้มากพอ ถ่านไฟฉายต้องพร้อมทุกเมื่อ เทปต้องใช้งานได้ตลอดเวลา ก่อนเลิกจากกันต้องเปิดเทปที่บันทึกข้อมูลเอาไว้ให้สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมทุกคนให้ฟังโดยพร้อมเพรียงกัน จะเป็นการสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานขึ้นทีเดียว เพราะต่างก็จะพูดถึงคำตอบของตนเองหรือของเพื่อนร่วมกลุ่มคนอื่น ๆ และในโอกาสนี้ก็มักจะถือโอกาสถามประเด็นที่ยังเคลงใจได้อีกจะช่วยให้ได้คำตอบที่ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลแบบการจัดสนทนากลุ่ม ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกไว้ในเทปบันทึกเสียง และในแบบจดบันทึกคำสนทนาของผู้จดบันทึกข้อมูลที่อยู่ในเทปจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนา (Transcription) โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอนเหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าจุดประเด็นสำคัญของคำตอบในการวิเคราะห์อยู่ที่บทของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วได้เข้าใจและสามารถมองภาพของ

การสนทนากลุ่มนั้น ๆ ได้ว่า มีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งกันดีหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น (บางโครงการวิจัยจะถอดเทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80 % 50 % หรือ 30 % แล้วแต่ว่าผู้ศึกษาต้องการความละเอียดของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน)

การถอดเทปข้อมูลถ้าถอดละเอียดทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบ นอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้น นอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นแล้ว ยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องอื่น ๆ ได้อีก เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกกันเพียงประเด็นเดียวแต่จะมีประเด็นอื่นๆ คัดพันออกมาด้วย ดังนั้นจึงสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์แบบข้อมูลทฤษฎีตามต่อไปได้อีก นั่นคือจัดสนทนากลุ่มเพียง 1 เรื่อง สามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง (ถ้าจะทำ)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนักวิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมานั้น แล้วก็จดคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุดลงในกระดาษจดข้อมูล (Card) ซึ่งจัดทำไว้แล้ว เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไหร่ เรียงเอาไว้ในคำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปของ Content Analysis เหมือนกับการตีความหรือวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่เพื่อความกระจ่างนั่นเอง การที่มีการถกประเด็นปัญหาในคำตอบของสมาชิกกลุ่มจะเป็นการช่วยไม่ให้นักวิจัยลำเอียง (bias) ในการตีความเป็นคำตอบแต่ละคำตอบจะมีเหตุผลห้อยท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนากลุ่มกลุ่มดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลกันได้ (Cross Check) ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของนักวิจัยได้

การเขียนรายงานการวิจัย

ผลการศึกษาแยกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและหัวข้อของการถาม พรรณนาในเชิงอธิบาย คำตอบที่นำคำตอบมาอ้างแล้วยกตัวอย่างคำตอบที่มีเหตุผลชัดเจนที่สุดแสดงไว้ในบทวิเคราะห์เป็นการ ยกประเด็นคำตอบที่มีเหตุผลเพื่ออ้างอิงในบทวิเคราะห์ ส่วนในหัวข้ออื่น ๆ ก็คล้ายคลึงกับการเขียน รายงานการวิจัยทั่ว ๆ ไป

ในตอนท้ายของรายงานการวิจัยควรแนบแบบการคัดเลือกสมาชิกกลุ่มสนทนาพร้อมกับตัวอย่าง แนวคำถามเอาไว้ เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและค้นคว้ารายงานการวิจัยของเราว่า ในการศึกษา เรื่องนี้เราได้ตั้งคำถามว่าอย่างไรบ้าง มีการจัดเรียงคำถามอย่างไร ดังนี้เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กองวิจัยและประเมินผล ศูนย์พัฒนาประชากรและชุมชนแห่งเอเชีย สมาคมพัฒนาประชากรและ

ชุมชน. การสนทนากลุ่ม (เอกสารอัดสำเนา)

บริษัท คีมาร์. “การวางแผนครอบครัวในภาคใต้ (ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ)” การสัมมนาทางวิชาการ

เรื่องภาวะเจริญพันธุ์ การวางแผนครอบครัวและการพัฒนาประชากรภาคใต้ จัดโดยสถาบัน

ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัย

มหิดล 16-18 มีนาคม 2546 ณ โรงแรมโนรา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ภาณี วงษ์เอก. แนวคิดและวิธีการศึกษาวิจัยแบบ **Focus Group Session** (เอกสารอัดสำเนา) สถาบัน

วิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

โยธิน แสงดี. **เทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ : การสนทนากลุ่ม** (เอกสารอัดสำเนา) สถาบันวิจัย

ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

Alder, Bobby J. “Focus Group and the Nature of Qualitative Marketing Research” **Journal of**

Marketing Research. Vol. 14 (August 1977)

Fern, Edward F. “The Use of Focus Group for Idea Generation : The Effects of Group Size,

Acquaintanceship, and Moderator on Response Quantity and Quality” **Journal of**

Marketing Research. Vol. 19 (February 1982)

Folch-Lyon E. and Trost J.F., “Conducting Focus Group Session.” **Studies in Family**

Planning. Vol. 12No. 12 (1981). New York.

Folch-Lyon E., de la Maccorra L. and Schearer S.B., “Focus Group and Survey Research on

Family Planning in Mexico, **Studies in Family Planning.** Vol. 12, No. 12 (1981).

New York.

Havanon N. and Pramualratana A., Focus Group Research on the Determinants of Fertility in

Southern Thailand. Institute for Population and Social Research, Mahidol University,

Bangkok.

Knodel J., Havanon N. and Pramualratana A., **A Tale of Two Generations : A qualitative**

analysis of fertility in Thailand. Institute for Population and Social Research,

Mahidol University, Bangkok.

Morgan, David L. and Spanish, Margaret T. “Focus Group : A New Tool for Qualitative

Research” **Qualitative Sociology.**

Patne, Melanie S. "Preparing for Group Interview" **Advances in Consumer Research**,

Beverlee Anderson, ed. Ann Arbor, University of Michigan< 1976.

Schearer S.B., "The Value of Focus Group Research for Social Action Programs," **Studies in**

Family Planning. Vol. 12 No. 12 (1981) New York.

Stcos J.M., "A Critique of Focus Group and Survey Research : The Machismo Case" **Studies**

in **Family Planning**. Vol. 12 No. 12 (1981) New York.

Suyono H., Piet N., Sterling F. and Ross J. "Family Planning Attitude in Urban Indonesia

Findings from Focus Group Research," **Studies in Family Planning**. Vol. 12 No. 12

(1981) New York.

Wells, William D. "Group Interviewing" **Handbook of Marketing Research**. Robert Ferver,

ed. New York ; McGraw Hill Book Co., 1974.